

JAN WĄSICKI

WYDZIAŁ PRAWA UNIwersYTETU IM. ADAMA MICKIEWICZA
W POZNANIU W LATACH 1945—1964*

W marcu 1945 roku, w dymiącym jeszcze po pogorzeli wojennej i zniszczonym Poznaniu rozpoczął swoją działalność po pięcioletniej przerwie okupacyjnej Wydział Prawa Uniwersytetu Poznańskiego. Data ta otwiera nowy okres w jego rozwoju, związany ściśle z rozwojem Polski Ludowej, przemianami w tym czasie zachodzącymi, które znalazły swoje odbicie w całokształcie życia i czynności Wydziału. Jest rzeczą zupełnie zrozumiałą, iż na tym miejscu nie sposób jest omówić wszystkich płaszczyzn działalności Wydziału. Można zatrzymać się tylko na niektórych, na najbardziej charakterystycznych, które będą świadczyły o jego dorobku w okresie XX-lecia, jak również o jego specyfice wśród siedmiu wydziałów prawa w Polsce. Wyodrębniliśmy w jego XX-letniej przeszłości trzy okresy, z których pierwszy kończy się na r. 1950, drugi na r. 1956 i trzeci od tego roku trwający do dnia dzisiejszego.

I

Wydział Prawa UP, najmłodszy w okresie dwudziestolecia międzywojennego, bo otwierający swoją działalność 7 maja 1919 r., rozpoczął ją na ziemi wielkopolskiej, która nie posiadała do tego czasu żadnej wyższej uczelni. Swym zakresem działania objął ziemie byłego zaboru pruskiego w najszerszym tego słowa znaczeniu, tj. województwa: poznańskie i pomorskie, a znaczna część studentów pochodzących z Górnego Śląska świadczyła, że i tam sięgały jego wpływy¹. Ten zasięg działalności narzucił mu zarówno tematykę prac naukowo-badawczych,

* Referat wygłoszony na uroczystości dwudziestolecia Wydziału Prawa UAM w dniu 11 III 1965 r. W opracowaniu referatu współdziałali: prof, dr Alfons Klafkowski i prof, dr Kazimierz Kolańczyk.

¹ Bardziej szczegółowe dane liczbowe dotyczące Wydziału Prawa UAM znaleźć można w artykule K. Kolańczyka, *Wydział Prawa Uniwersytetu Poznańskiego (1919—1959)*, *Ruch Prawniczy i Ekonomiczny* r. XXI, zeszyt 2.

jak też i kierunki ekspansji na Ziemię Zachodnie, które po r. 1918 nie znalazły się w granicach ówczesnej Polski. Nazwiska profesorów Wydziału Prawa UP działających w ramach Powszechnych Wykładów Uniwersyteckich można było spotkać na afiszach zapowiadających ich wykłady nie tylko w miastach Pomorza i Wielkopolski, ale również Olsztyna, Kwidzyna i Gdańska.

Potrzeby gospodarcze Wielkopolski, Pomorza i Śląska narzuciły również swoistą koncepcję Wydziału i konieczność powołania do życia obok sekcji prawniczej także sekcji ekonomiczno-politycznej, rozbudowanej na bazie wspólnych przedmiotów prawniczych. Był to w owym czasie jedyny w Polsce tak ukształtowany wydział, a jego charakter uzewnętrzniony został w nazwie: Wydział Prawno-Ekonomiczny. W międzywojennym okresie działalności wyłoniła się również koncepcja utworzenia trzeciej sekcji, morsko-kolonialnej, ale względy budżetowe stanęły temu na przeszkodzie. Myśl ta nurtowała jeszcze na Wydziale w 1945 r., a śladem jej było powołanie do życia komisji dla zorganizowania Studium Morskiego². Wspomnieć też należy, że profesorowie Wydziału byli współzałożycielami i kierownikami katedr nowo utworzonej w 1927 r. Wyższej Szkoły Handlowej, późniejszej Akademii Handlowej; a więc i w dziedzinie tworzenia nowych ośrodków naukowych brali żywy i bezpośredni udział.

Okupacja i terror hitlerowski przyniósł Wydziałowi dotkliwe straty ludzkie i materialne. Zginęli w latach 1939—1945 profesorowie: Romuald Paczkowski i Bronisław Stelmachowski, docenci Libicki i M. Kniat oraz wielu innych³. Pozostali, wysiedleni i ukrywający się na terenie Generalnej Guberni, nie przerwali pracy naukowej i dydaktycznej. Tajne nauczanie w okresie okupacji hitlerowskiej stanowi chlubną kartę w historii naszego Wydziału. Zorganizowany został w ramach tajnego Uniwersytetu Ziemi Zachodnich wydział prawa, w którego gronie znaleźli się pracownicy naukowcy i asystenci wydziału warszawskiego i poznańskiego. Z chwilą, gdy komplety prawnicze odłączyły się od UZZ, pozostała w nim sekcja ekonomiczna, tworząc odrębny wydział⁴. Pracownicy naszego wydziału prowadzili zajęcia we wszystkich miejscowościach, gdzie działały uniwersyteckie komplety prawnicze. Przeprowadzano też prze-

² K. Kolańczyk, op. cit., s. 3. Nawiązano tu prawdopodobnie do działającego w okresie okupacji w obrębie Uniwersytetu Ziemi Zachodnich Instytutu Morskiego, patrz W. Kowalenko, *Tajny Uniwersytet Ziemi Zachodnich — Uniwersytet Poznański 1940—1945*, Poznań 1961, s. 32.

³ *Uniwersytet Poznański 1939—1945*, Poznań 1946, s. 63.

⁴ B. Leśnodorski, W. Sobociński, J. Sawicki, *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 1963, s. 196. Także W. Kowalenko, op. cit., s. 28 i n.

wody doktorskie i habilitacyjne. W okresie okupacji habilitowali się Z. Kaczmarczyk, J. Zdzitowiecki, M. Kniat.

Miarą żywotności Wydziału i jego pracowników były drukowane w okresie okupacji podręczniki (S. Kasznicy pod pseudonimem S. Łużyckiego, *Polskie prawo administracyjne*) i praca doktorska (K. Kolańczyka, *Najdawniejsze polskie prawo spadkowe*). Także i poza granicami okupowanego kraju działali pracownicy naszego Wydziału jako wykładowcy na polskim wydziale prawa uniwersytetu w Oksfordzie, czy też na studium prawa dla jeńców wojennych⁵.

Krwawy okres okupacji hitlerowskiej nie złamał pracowników Wydziału; w dużym jednak stopniu wpłynął na ukształtowanie się tematyki badawczej i zadań, które zaraz po odzyskaniu niepodległości stanęły przed społeczeństwem polskim w jego nowo ukształtowanych granicach terytorialnych.

II

Oswobodzenie Poznania w lutym 1945 r. rozpoczęło nowy okres w życiu Wydziału. Pracę trzeba było rozpoczynać od podstaw. Zniszczone zostały w toku działań: wojennych wszystkie pomieszczenia Wydziału, jak również księgozbiory poszczególnych katedr. Odbudowa zakładów rozpoczęła się w pomieszczeniach klasztornych oo. dominikanów przy ul. Libelta, w olbrzymiej ciasnocie. Następnie przeniósł się Wydział do zupełnie nie nadających się na cele dydaktyczne pomieszczeń przy ul. Kantaka 4.

Już pod koniec marca 1945 r. opracowano plan zajęć dydaktycznych roku akademickiego 1945 (od 15 IV do 1 X 1945 r.). Z uwagi na znacznie skrócony rok akademicki z jednej strony ścieśniono materiał wykładany, z drugiej — powiększono znacznie liczbę godzin wykładowych. Z upływem tygodni przybywali do Poznania profesorowie i pomocnicza kadra naukowa Wydziału. Liczyła ona w tym czasie, tj. w roku akademickim 1945/46 — 9 profesorów zwyczajnych, 5 nadzwyczajnych, 2 profesorów tytularnych oraz 19 pomocniczych pracowników nauki. W ostatnim przedwojennym roku akademickim Wydział liczył 11 profesorów zwyczajnych, 4 nadzwyczajnych, 5 zastępców profesora oraz 9 pomocniczych pracowników nauki.

15 maja 1945 r. rozpoczęła się normalna praca dydaktyczna na obydwu sekcjach Wydziału, tj. prawniczej i ekonomicznej, wg programu

⁵ *Kronika Uniwersytetu Poznańskiego za lata akademickie 1945—1954/55*, Poznań 1958, s. 138.

sprzed r. 1939. Liczby studentów w pierwszych latach powojennych podaje tab. 1.

Natomiast sekcja ekonomiczno-polityczna liczyła w roku akademickim: 1945 — 281 studentów, 1945/46 — 528, 1946/47 — 801, 1947/48 — 760, a w roku akademickim 1948/49 wzrosła do 1046 studentów. Świadczyło to o olbrzymim zainteresowaniu tym kierunkiem studiów, ale był to jednocześnie ostatni rok jego istnienia.

Tabela 1

Liczba studentów na sekcji prawa
w latach akad. 1945 — 1948/49

Rok akademicki	Liczba studentów	W tym na I roku
1945	952	302
1945/46	1506	785
1946/47	1463	721
1947/48	1418	571
1948/49	1666	681

Obok pracy dydaktycznej rozpoczęła się ożywiona praca w zakresie kształcenia kadry naukowej. W roku akademickim 1945 zakończone zostały rozpoczęte w okresie okupacji przewody habilitacyjne. Było ich ogółem 8, z tego 4 obecnych profesorów naszego uniwersytetu (Florian Barciński, Józef Czekalski, Zdzisław Kaczmarczyk, Jan Zdzitowiecki); w następnym roku akademickim odbył się 1 przewód habilitacyjny, w roku akademickim 1946/47 odbyło się 5 przewodów habilitacyjnych, z tego 3 pracowników wydziału (Józef Matuszewski, Zygmunt Konrad Nowakowski, Michał Szczaniecki). W latach akademickich 1947/48—1950/51 odbyły się dalsze 4 przewody habilitacyjne, (Karol Marian Pospieszalski, Władysław Rusiński, Kazimierz Kolańczyk, Stanisław Waszak). Znaczna też była liczba doktoratów: w 1945 r. — 6 osób uzyskało ten tytuł naukowy, 1945/46 — 4, 1946/47 — 2, 1947/48 — 7, 1948/49 — 7, 1949/50 — 5, 1950/51 — 24 i wreszcie w roku 1951/52 — 6.

Stopień doktora nauk ekonomiczno-politycznych uzyskało: w r. 1945 — 3 osoby, 1947/48 — 1, 1948/49 — 4, 1949/50 — 7, 1950/51 — 1 osoba⁶.

Spośród ogólnej liczby 76 tytułów doktorskich nadanych w latach 1945—1951, pracownicy naszego Wydziału oraz Akademii Handlowej uzyskali 37 tytułów. Wydział więc dbał od samego początku o uzupełnienie swej kadry, a ściśle więzy, jakie łączyły go z Akademią Handlową

⁶ Ibidem, s. 84.

w Poznaniu i z jej oddziałem w Szczecinie, pozwoliły na rozwój kadrowy i tych uczelni.

Sprawy organizacyjno-dydaktyczne nie były jednak głównym nurtem pierwszego okresu działalności Wydziału. Wobec zadań, jakie stanęły przed Polską Ludową, opierającą swe granice zachodnie o Odrę i Nysę, konieczność zasiedlenia Ziem Odzyskanych, ich organizacji a wreszcie wpojenia w społeczeństwo polskie przekonania o ich historycznej przynależności znalazła żywy oddźwięk wśród pracowników Wydziału i na długi okres ukierunkowała problematykę badawczo-naukową katedr. Zresztą środowisko poznańskie było do tego najlepiej chyba przygotowane ze względu na swoje tradycje naukowe w tej mierze sprzed r. 1939. Prace profesorów J. Kostrzewskiego, S. Pawłowskiego, M. Rudnickiego, K. Tymienieckiego, J. Widajewicza, Z. Wojciechowskiego torowały bowiem drogę badaniom problemów polsko-niemieckich i zachodniosłowiańskich. Ten kierunek badawczy nie zamarł i podczas okupacji hitlerowskiej. Rozwinął się on w szczególności w Warszawie i Krakowie, gdzie istniały warunki do częściowego choćby korzystania z bibliotek i archiwów i gdzie skupiła się dość znaczna liczba wysiedlonych z Poznania pracowników nauki.

Tam powstały pierwsze prace o aktualnej problematyce polsko-niemieckiej i tam też wypracowano koncepcję zorganizowania planowych badań, które w r. 1945 urzeczywistnione zostały przez powołanie do życia Instytutu Zachodniego w Poznaniu. Na jego czele stał aż do swej śmierci w r. 1955 profesor naszego Wydziału Zygmunt Wojciechowski. Instytut skupił też znaczną liczbę pracowników, którzy niejednokrotnie w tym czasie rezygnowali ze swych własnych zainteresowań badawczych, by poświęcić się w całości opracowaniu zagadnień na ówczesnym etapie najbardziej palących. Powstało wówczas wiele prac autorstwa profesorów Z. Wojciechowskiego, Z. Kaczmarczyka, M. Sczanieckiego, K. Kolańczyka, J. Deresiewicza, A. Kłafkowskiego, W. Rusińskiego, K. M. Pospieszalskiego, Z. Janowicza, dotyczących problematyki stosunków polsko-niemieckich lub też okresu okupacji. Zwrócić też trzeba uwagę na kilkutomowe wydanie „Ziem Staropolskich”, którego redaktorami i współautorami byli wymienieni wyżej historycy. Czynny był też udział naszych pracowników przy ustalaniu nazw miejscowości na Ziemiach Zachodnich, w szczególności na Ziemi Lubuskiej i Pomorzu Zachodnim. Pod koniec 1945 r. powstała sekcja zagadnień współczesnych Niemiec, w której czynną rolę odgrywał prof. A. Kłafkowski. Przekształcona ona została następnie w studium niemcoznawcze. Zapoczątkowane tu zostały prace nad bieżącą sytuacją w Niemczech, a prace omawiające okupację niemiecką w świetle prawa narodów, czy podstawy prawne

granicy na Odrze i Nysie były pierwszymi w literaturze prawa międzynarodowego. Wspomnieć należy też o sekcji dokumentacyjnej przekształconej w sekcję badania dziejów okupacji, w ramach której ukazała się seria pt. „Documenta Occupationis Teutonicae”⁷. Żywą działalność przejawiała wówczas katedra historii gospodarczej kierowana przez prof. Jana Rutkowskiego, a szereg prac dotyczących dziejów okupacji do dnia dzisiejszego nic nie stracił ze swej wartości. Spisywane przez studentów pamiętniki z okresu okupacji stanowią dzisiaj cenny zbiór naszej Biblioteki Uniwersyteckiej. To samo można powiedzieć o katedrze prawa administracyjnego, gdzie opracowano szereg zagadnień związanych z okresem okupacji, w szczególności zaś ustroju administracyjnego ziem polskich wcielonych do Rzeszy jak również Generalnego Gubernatorstwa.

Profesorowie Wydziału S. Kasznica, M. Zimmermann, A. Klafkowski, dr T. Nowicki oraz dr J. Hubert byli współzałożycielami i redaktorami wydawnictwa pt. „Administracja i Samorząd na Ziemiach Odzyskanych”, przeznaczonego dla organizującej się na tych ziemiach administracji. Zamieszczane tam artykuły i komentarze w dużej mierze przyczyniły się do wyjaśnienia szeregu skomplikowanych zagadnień, jakie nasuwały się w związku z organizacją administracji na tych ziemiach. Wydawnictwo to przetrwało do r. 1948, a dziś stanowi chlubną kartę w działalności Wydziału w zakresie scalania Ziem Odzyskanych z resztą kraju.

W 1948 r. ukazał się tom I „Czasopisma Prawno-Historycznego”, którego redakcja spoczywała początkowo całkowicie w ręku poznańskich historyków prawa, a od tomu II także prof. K. Koranyiego z UMK. Powstanie tego rodzaju czasopisma w dużej mierze przyczyniło się do rozwoju badań historycznoprawnych zarówno w Poznaniu, jak i w innych ośrodkach uniwersyteckich. Zwrócić należy uwagę, że intencją pierwszego zespołu redakcyjnego było publikowanie prac z przewagą artykułów w językach obcych, podawanie dokładnej informacji o stanie nauki historii prawa w Polsce, tak ażeby zorientować czytelnika zagranicznego o kierunku i metodzie pracy w tej dziedzinie nauki.

Aktywność Wydziału przejawiała się również i na polu działalności organizacyjno-badawczej w Poznańskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Pracownicy Wydziału pełnili tu kluczowe funkcje: prezesa i sekretarza generalnego, kierownika biura, przewodniczących i sekretarzy kilku komisji. Stwarzało to szersze możliwości wydawnicze, ale z drugiej strony przyczyniło się do pewnego zachwiania właściwych proporcji zainteresowań na rzecz prac historycznoprawnych. Nie była to jednak w tym okresie specyfika Wydziału Prawa w Poznaniu, ale proces ogólnokrajowy, który wystąpił z całą siłą po r. 1948. Już wówczas jednak dało

⁷ *Institut Zachodni w Poznaniu 1945—60. Zarys działalności*, Poznań [b. d.].

się zauważyć ucieczkę pewnej części pracowników nauki z katedr prawa pozytywnego do problematyki historycznej. Wiązało się to ściśle ze stopniowymi przemianami ideologicznymi i metodologicznymi, jakie następowały w całym życiu społecznym, a w nauce znalazły swoje najbardziej dobitne odzwierciedlenie. Rozpoczął się okres dyskusji światopoglądowych i ideologicznych, zmierzających w kierunku przestawienia nauki na tory metodologii materializmu historycznego. Jako jedne z pierwszych przyjęły tę metodologię nauki historycznoprawne, dla których stanowiła ona twórcze rozwinięcie i rozszerzenie problematyki badawczej. Dlatego też rozpoczął się ich bardzo silny rozwój, uwidoczniiony zarówno w publikacjach, jak też w liczbie doktoratów. Stopniowo i inne katedry poczęły przestawiać tematykę swych prac i stosować metodologię marksistowską, jednak zmiany następowały stopniowo, tak jak tylko powolny mógł być ten proces. Zmiany w zakresie prac naukowo-badawczych były tylko skromnym wycinkiem całokształtu przemian ideologicznych i politycznych w tym czasie w kraju. Przemiany te jednak zaznaczyły się silnie w naszym Wydziale i to zarówno wśród młodzieży studenckiej, jak również wśród pracowników. Pragnę tu wspomnieć o działalności organizacji młodzieżowych, wśród których dużą rolę odgrywali prawnicy. Do zjednoczenia ruchu młodzieżowego, tj. do połowy 1948 r., wśród 4 przewodniczących AZWM „Życie” 2 było z Wydziału Prawno-Ekonomicznego, wśród 3 przewodniczących ZNMS było 2 prawników. To samo można powiedzieć o ZMW „Wici” i ZMD, jak również o Bratniej Pomocy SSUP. Aktywność studenckiej młodzieży prawniczej była więc widoczna i to nie tylko na terenie uniwersyteckim, ale również w kołach fabrycznych i na wsiach, gdzie młodzież ta zyskiwała sobie zaufanie społeczeństwa swą pracą.

Tak upłynął pierwszy okres wytężonej pracy Wydziału Prawa. Poświęcony był on odbudowie ze zniszczeń i uzupełnieniu strat personalnych oraz pracy naukowej w wielu kierunkach, ściśle związanej z ówczesnymi potrzebami polskiej rzeczywistości politycznej. Są to bezsprzeczne zasługi Wydziału, który wykazał niesłychaną żywotność, przygotowując się do swych zadań jeszcze w okresie okupacji, aby rozwinąć je zaraz po odzyskaniu niepodległości w nowych warunkach ustrojowych i społecznych. Wykazał też umiejętność połączenia pracy naukowej z konkretnymi potrzebami życia państwowego.

Mimo wielu różnic w poglądach politycznych i postawach ukształtowanych w okresie XX-lecia międzywojennego starali się pracownicy nauki, nieraz już starsi wiekiem, znaleźć swe właściwe miejsce i miejsce Wydziału w trudnej początkowo sytuacji Polski Ludowej. Ich praca dla Ziemi Odzyskanych była tego najlepszym dowodem.

III

Drugi okres w życiu Wydziału, poczynając od r. 1949, wiąże się ściśle ze zmianami w jego organizacji, zmianami w organizacji studiów oraz całą reformą szkolnictwa wyższego, jaka w tym czasie miała miejsce. Łączyło się to ściśle z postępującymi przemianami politycznymi i społeczno-gospodarczymi, zachodzącymi w tym czasie w Polsce, które wymagały szybkiego i terminowego kształtowania kadr z wyższym wykształceniem, tak potrzebnych dla odbudowującego się i rozwijającego się życia kraju. Powołano w tym czasie nowe szkoły wyższe wyłonione z dotychczasowych wydziałów uniwersyteckich, a dwusekcyjny Wydział Prawno-Ekonomiczny został zarządzeniem ministra szkolnictwa wyższego z dnia 27 XI 1949 r. zamieniony w Wydział Prawa. Sekcja ekonomiczno-polityczna uległa likwidacji. Potrzeba praktyki budownictwa

Tabela 2

Liczba studentów w latach akad. 1949/50—1954/55

Rok akademicki	Liczba studentów	W tym na I roku
1949/50	1588	477
1950/51	1369	326
1951/52	1173	251
1952/53	666	171
1953/54	545	189
1954/55	637	174

socjalistycznego podyktowała konieczność zmiany dotychczasowego systemu studiów. Wprowadzono studia dwustopniowe polegające na tym, że po ukończeniu I stopnia student nabywał kwalifikacji zawodowych, a po ukończeniu studiów II stopnia uzyskiwał niższy tytuł naukowy. Wprowadzono także planową rekrutację na studia prawnicze a w związku z tym egzaminy wstępne, plany szkolenia, ograniczenie pracy zarobkowej studentów przy rozbudowie różnych form pomocy materialnej dla młodzieży, a wreszcie dyscyplinę studiów. Utworzone też zostało w tym czasie na Uniwersytecie Studium Wojskowe. Studia dwustopniowe wprowadzono z początkiem roku akademickiego 1949/50. Już jednak 1 VII 1952 r. wprowadzono napowrót czteroletnie studia jednolite. Objęto nimi także studentów II roku, tak że w roku akademickim 1954/55 ten system obowiązywał na wszystkich latach studiów. Po raz pierwszy więc na wszystkich latach obowiązywał jeden program nauczania. Liczba studentów przy wymienionych wymogach stopniowo ale widocznie zmniejszała się (tab. 2).

Dodać należy do tego jeszcze ostatnie dwa lata ekonomii politycznej, w roku akademickim 1949/50 liczące 406 studentów, a w 1950/51 — 221

studentów. Zmniejszająca się liczba studentów, głównie na I roku, była wynikiem ustalenia limitów rekrutacyjnych, jak również zmniejszonego napływu kandydatów. Rozpoczynała bowiem studia młodzież roczników wojennych, znacznie mniejszych liczbowo. Położono jednak silny nacisk na dyscyplinę studentów, zwiększono wymiar ćwiczeń, pragnąc w ten sposób zmniejszyć „odsiew” studentów. Okres ten charakteryzował się coraz bardziej różnorodnymi formami pracy dydaktycznej i wychowawczej. Wprowadzono podział na grupy studenckie, opiekunów grup i lat. Powołano też pierwsze na naszym Wydziale Rady Pedagogiczne, które szczególnie na I roku studiów pod kierownictwem prof. M. Z. Jedlickiego funkcjonowały niezwykle sprawnie. Obowiązki nałożone na studentów były stosunkowo duże, w szczególności przy dwustopniowym systemie studiów. W ciągu trzech lat studenci opanować mieli materiał, który dawniej rozłożony był na lat 4. Do tego dochodziły jeszcze obowiązki dodatkowe, jak nauka języków obcych oraz Studium Wojskowe. Zastosowanie wszystkich środków dydaktycznych i wychowawczych doprowadziło jednak do tego, że sprawność studiów na Wydziale zaczęła stopniowo wzrastać. Świadczy o tym najdobitniej zestawienie (tab. 3).

Tabela 3

Sprawność szkolenia w latach akad. 1945/46—1963/64

Rok rozpoczęcia studiów	Zarejestrowanych na I roku	Uzyskali dyplomy	%	Rok ukończenia studiów
Studia czteroletnie prawnicze i ekonomiczne				
1945/46	785	187	23,8	1948/49
1946/47	721	285	39,5	1949/50
1947/48	571	309	54,1	1950/51
1948/49	681	356	52,3	1951/52
Absolwenci I stopnia				
1949/50	477	246	51,6	1951/52
1950/51	326	224	68,7	1952/53
Studia czteroletnie				
1951/52	251	164	65,6	1954/55
1952/53	171	104	60,8	1955/56
1953/54	189	87	46,0	1956/57
1954/55	174	130	74,7	1957/58
Studia pięcioletnie				
1955/56	161	91	56,6	1959/60
1956/57	186	81	43,5	1960/61
1957/58	189	95	50,3	1961/62
1958/59	241	125	51,8	1962/63
1959/60	230	104	45,2	1963/64

Zmienił się też w tym okresie skład klasowy studentów. Młodzieży robotniczej i chłopskiej było na Wydziale przeciętnie przeszło 40%, a w niektórych latach nawet więcej.

Napływ młodzieży robotniczej i chłopskiej był możliwy tylko dlatego, że zapewniono szeroką pomoc państwa w formie stypendiów i mieszkań w domu akademickim.

Tabela 4

Skład klasowy studentów na przestrzeni lat akademickich 1951/52—1964/65

Rok akademicki	Pochodzenie					Razem
	robotnicze	chłopskie	inteligencja	rzemieślnicy	inne	
1951/52	389	175	467	—	87	1118
1952/53	239	97	297	29	4	666
1953/54	183	85	247	31	4	550
1954/55	219	94	280	—	41	634
1955/56	186	83	264	31	5	569
1956/57	185	85	280	27	4	580
1957/58	160	71	321	28	5	585
1958/59	128	70	351	31	7	587
1959/60	174	87	388	29	10	688
1960/61	190	70	373	35	14	682
1961/62	224	69	446	24	34	797
1962/63	227	58	467	30	32	814
1963/64	241	59	450	23	28	801
1964/65	276	54	540	10	24	913

Tabela 5

Ilość studentów pobierających stypendia zwyczajne, fundowane i naukowe w latach akademickich 1954/55—1964/65

Rok akademicki	Stypendia		
	zwyczajne	fundowane	naukowe
1954/55	432	—	—
1955/56	398	—	1
1956/57	410	—	—
1957/58	377	—	1
1958/59	302	—	1
1959/60	337	43	7
1960/61	346	99	7
1961/62	217	180	6
1962/63	113	306	6
1963/64	186	234	8
1964/65	218	175	8

Mimo pewnych braków w ówczesnym systemie studiów, zbytecznego przerostu form i rodzaju kontroli dyscypliny, trzeba stwierdzić, że okres ten przyczynił się w dużej mierze do wypracowania różnorodnych form pracy dydaktycznej i wychowawczej, które utrzymały się do dnia dzisiejszego. Był to okres bardzo trudny dla pracy dydaktycznej. Nie łatwo było bowiem przejść od formy wolnych studiów do studiów, w których panowała dyscyplina. Liberalizm bowiem tkwił zarówno w mentalności i tradycji pracowników nauki, jak i studentów, i trzeba było wielu wysiłków zarówno ze strony władz Wydziału, jak i organizacji młodzieżowych, by to nastawienie zmienić. Potrzeba społeczna i państwowa potrafiła jednakże dotrzeć do świadomości pracowników Wydziału, którzy w znacznej mierze przyczynili się do podniesienia sprawności studiów oraz dobrego przygotowania studentów. Ważną zdobyczą tego okresu było zbliżenie się pracowników nauki do spraw młodzieży, jej nauczania i życia na uczelni.

Ożywioną działalność przejawiała w tym czasie również studenckie koła naukowe, działające pod opieką samodzielnych pracowników nauki. Wyrazem tego były liczne sesje organizowane na Wydziale. O programie tych sesji i ich przebiegu informują kroniki Uniwersytetu oraz sprawozdania zamieszczane w „Życiu Szkoły Wyższej”⁸. Szereg studentów występujących na sesjach to dzisiejsi adiunkci, przygotowujący swe rozprawy habilitacyjne.

Nowy system organizacji studiów prawniczych eliminował tych studentów, którzy dotąd pracowali zarobkowo. W tym samym czasie zaczęła jednakże rowijać się stopniowo forma studiów zaocznych, która pozwoliła uzupełniać studia tym wszystkim, którzy do tego czasu tej możliwości nie mieli. Rozpoczął się więc na Wydziale nowy tor pracy dydaktycznej, absorbujący w znacznej mierze dużą część pracowników nauki. Początkowo działał przy Wydziale w latach 1951/52 ośrodek konsultacyjny Studium Zaocznego Wydziału Prawa UW; następnie obok konsultacji organizowano już także zajęcia obowiązkowe. Taka sytuacja trwała do 1 stycznia 1955 r., kiedy to zarządzeniem MSW z 26 stycznia 1955 r. powołano pełnoprawne studium zaoczne, stanowiące integralną część Wydziału Prawa. Powołanie do życia studium zaocznego stworzyło nowy kierunek w pracy Wydziału. Jeżeli w roku akademickim 1954/55 liczba studentów zaocznych wynosiła ogółem 177, to w latach następujących zaczęła wzrastać.

⁸ *Kronika UP...*, s. 80; A. Łopatka, *II Sesja kół naukowych na Wydziale Prawa U.P.*, *Życie Szkoły Wyższej* 1954, nr 7—8, s. 186; tenże, *Sesja naukowa młodych prawników nauki Wydziału Prawa U.P.*, *PiP* 1955, nr 4—5, s. 151; W. Daszkiewicz, A. Łopatka, *Sesja pomocniczych pracowników nauki jako forma aktywizacji młodej kadry naukowej*, *Życie Szkoły Wyższej* 1955, s. 82.

Studia zaoczne rozpoczęli przeważnie pracujący z terenu Wielkopolski, a głównie województw zachodnich: szczecińskiego, koszalińskiego, zielonogórskiego, gdańskiego i bydgoskiego. Tak więc jak w 1945 r. wysiłek naukowy pracowników Wydziału skierowany był na Ziemię Odzyskane, tak i obecnie zaczęła się mozolna, ale stale postępująca praca, zmierzająca w kierunku kulturalnego zagospodarowania tych Ziemi, w ścisłej łączności z tamtejszymi władzami terenowymi. Efekty tej pracy jednak wystąpiły dopiero w następnym okresie działalności Wydziału.

Tabela 6
Liczba studentów na studiach zaocznych w latach akademickich 1955/56—1964/65

Rok akademicki	Liczba studentów	Rok akademicki	Liczba studentów
1955/56	497	1960/61	886
1956/57	710	1961/62	1040
1957/58	767	1962/63	1276
1958/59	703	1963/64	1431
1959/60	742	1964/65	1426

Z dniem *X* września 1954 r. powstało na Wydziale osobne Studium Eksternistyczne, istniejące przejściowo w latach 1954—1956 dla posiadających dyplom ukończenia studiów I stopnia, oraz dla tych, którzy nie ukończyli studiów czteroletnich. W ten sposób w zakresie dydaktyki pracownicy Wydziału działali na trzech płaszczyznach. Wymagało to nie tylko ulepszenia form pracy dydaktycznej, ale również zwiększenia kadry naukowej, w szczególności kadry asystenckiej. Wzrastała też ona z roku na rok i swój szczyt osiągnęła w roku akademickim 1950/51 52 pomocniczych pracowników nauki. Stan ten utrzymał się w zasadzie do dziś.

Tabela 7

Zestawienie liczbowe pracowników Wydziału Prawa w latach 1945—1965

Rok	Prefes- rowie zwyczaj- ni	Prefes- rowie nadzwyc- zajni	Do- cenci	Ra- zem	Adiunk- ci	Starsi asysten- ci	Asysten- ci	Ra- zem	Zast. profes- orów
1945	9	5	—	14	—	—	—	19	6
1950	9	4	1	14	10	20	21	51	4
1955	8	10	10	28	15	7	9	31	3
1960	14	6	12	32	19	10	9	38	3
1965	8	11	10	29	27	18	6	51	1 wykł.

Wydział starał się stworzyć swym pracownikom nauki możliwość publikacji wyników ich badań. W 1955 r. zorganizowana została sesja naukowa młodej kadry, na której wygłoszono 14 referatów, drukowanych następnie w Zeszytach Naukowych Uniwersytetu. Zeszytów tych ukazało się sześć, zawierających prace głównie pomocniczych pracowników nauki. Równoległe z tym, poczynając od roku 1951 — po wyczerpującej dyskusji przeprowadzonej na Radzie Wydziałowej na temat odpowiedzialności samodzielnych pracowników nauki za rozwój młodej kadry — sprawy personalne stały się zagadnieniem istotnym w działalności Wydziału. Częsta analiza kadr, śledzenie rozwoju młodej kadry, awanse, to cechy charakterystyczne pracy Wydziału na tym polu. Jednakże szybszemu rozwojowi młodej kadry stanęła na przeszkodzie ustawa z 15 grudnia 1951 r. o szkolnictwie wyższym i o pracownikach nauki, wprowadzająca nowy tryb uzyskiwania stopni naukowych. Doprowadziła ona do upadku prowadzone przez katedry seminarium, eliminując uczestników spoza uczelni. Najlepszym tego dowodem jest liczba zakończonych przewodów kandydackich. Na przestrzeni sześciu lat uzyskał stopień kandydata nauk 1 pracownik, a w r. 1958 ukończono 6 dalszych przewodów, w tym przewody 2 osób, które poprzednio uzyskały stopień doktora. Nieco lepiej przedstawiała się sytuacja, jeśli chodzi o nadawanie tytułów docenta przez CKK. W okresie 4 lat, tj. od r. 1953 do r. 1956 nadano tytuł docenta 12 osobom.

Upadek seminariów wpłynął nie tylko na zanik seminariów doktorskich, lecz również proseminariów i seminariów magisterskich. Wiązało się to ściśle ze zniesieniem obowiązku pisania prac magisterskich na studiach prawnych. To również wpływało zasadniczo na dobór młodej kadry naukowej.

W latach 1949—1955 Wydział nie wykazał tej intensywności w badaniach naukowych, jaka miała miejsce w pierwszym okresie. W nauce polskiej odbywała się w tym czasie obszerna dyskusja metodologiczna. Pracownicy nauki przyswajając sobie zaczęli metodę materializmu historycznego, stosując ją zarówno w pracy dydaktycznej, jak też i w prowadzonych przez siebie badaniach naukowych. Wymagało to jednak dłuższego czasu nie tylko dla samego zapoznania się z metodą, ale również przystosowania badań do potrzeb reprezentowanego kierunku nauki.

W tym też czasie coraz silniej zaczęła torować sobie drogę zasada planowości badań naukowych, która dotąd była w szkołach wyższych nieznaną. Równoległe odbywały się częste zebrania katedr jednoimiennych, gdzie zagadnieniom metodologicznym i planom naukowo-badawczym poświęcono wiele miejsca. Trzeba stwierdzić z perspektywy czasu, że nowe formy organizacji badań, wspólne omawianie ich tematyki, możliwość spotkań pracowników, w szczególności młodszych, bardzo znacznie oży-

wiło pracę katedr, choć w pierwszym okresie przyjmowano to bardzo niechętnie, w pewnej mierze z uwagi na formy przeprowadzania tych wymogów. Największą zdobyczą zasady planowości badań było wyjście z tematami prac naukowych poza obręb katedr, uniknięcie mikrografii, przeniesienie na kierowników katedr ciężaru odpowiedzialności za prowadzenie badań. Wiązało się to ściśle z planowym rozwojem młodej kadry naukowej, której prace znalazły swoje miejsce w planach badawczo-naukowych. Druk prac jednak utrudniało scentralizowanie wydawnictw, jak również ograniczenia finansowe istniejących do tego czasu i żywo działających regionalnych towarzystw naukowych. Ten trudny okres charakteryzował się niewielką stosunkowo liczbą wydawanych prac monograficznych, ucieczką do tematyki historycznej; jednakże i to ujemne zjawisko powoli zanikało. Możemy bowiem zanotować w tym czasie ukazanie się szeregu podręczników. Współautorami ich byli pracownicy naszego Wydziału. Mam tu na myśli podręcznik prawa administracyjnego, postępowania cywilnego, prawa międzynarodowego publicznego.

Z tego okresu wspomnieć należy takie konferencje naukowe i sesje naukowe poświęcone Odrodzeniu, Oświeceniu w Polsce, konferencje historyków prawa przed Kongresem Nauki, sesja poświęcona Konstytucji PRL, zbiorowemu bezpieczeństwu i wiele innych. Zwrócić też należy uwagę na bardzo ścisłą więź niektórych katedr z praktyką. Wymienić tu można przede wszystkim katedrę prawa administracyjnego współpracującą z radami narodowymi, katedry prawa cywilnego, karnego, międzynarodowego i państwowego. Znaczny też był udział pracowników Wydziału w popularyzacji wiedzy prawniczej.

Kontakty pomiędzy poszczególnymi katedrami jednoimiennymi, liczne zjazdy i konferencje ogólnopolskie nie zastąpiły kontaktów międzynarodowych, tak potrzebnych dla wymiany myśli naukowej i doświadczeń dydaktycznych. Dość powiedzieć, że w tym okresie tylko nieliczne jednostki wyjechały na krótkie pobyty zagraniczne i to nie dla celów badawczych, ale raczej reprezentacyjnych.

IV

Ostatni wreszcie okres w życiu Wydziału rozpoczyna się z rokiem akademickim 1956/57. Przemiany, jakie w tym okresie zaszły w Polsce, wpłynęły na organizację studiów, kierunki oraz treść badań naukowych, jak również kontakty zagraniczne. Jest to szczytowy okres rozwoju naszego Wydziału. W tym też okresie Wydział uzyskał nowe, lepsze pomieszczenie dzięki przychylności Komendy Wojewódzkiej MO. Po usilnych staraniach władz Uczelni i Wydziału decyzją MSW z 22 V 1958 r.

powołano od 1 X tegoż roku do życia studium ekonomiczne jako studium uzupełniające dla studentów I i II roku prawa. Rada Wydziału zajęła się bardzo żywo organizacją tego studium. Przeniesiona została na Wydział Prawa katedra historii gospodarczej, starano się o przeniesienie innych katedr. Starania te jednak zostały następnie zahamowane decyzją MSW, które nie zgodziło się na dalsze prowadzenie studium, nawet tylko w formie uzupełniającej. Jednakże nawiązując do dawnych tradycji i potrzeby społecznej, pragniemy widzieć taką specjalizację w obrębie Wydziału w postaci instytutu prawa gospodarczego. Do chwili obecnej trwają dyskusje nad formą jego organizacji.

Znaczne też zmiany zaszły w zakresie organizacji studiów. Od r. 1959 zaczął obowiązywać pięcioletni program studiów. Pozwoliło to na ponowne wprowadzenie prac magisterskich i rozwinięcie proseminariów i seminariów. Zniesiono obowiązek uczęszczania na wykłady. Rada Wydziału utrzymała jednak wszystko to z zasad organizacyjnych, co w poprzednim okresie przyczyniało się do podniesienia sprawności studiów, mimo że formalnie nie była do tego zobowiązana. Pozostał więc nadal podział na grupy, opiekunowie lat, rady pedagogiczne. Wiele posiedzeń Rady poświęcono zagadnieniom dydaktyki, w szczególności sprawom I roku studiów, egzaminów wstępnych, przeprowadzając szereg eksperymentów. Wyniki tych prac ogłoszono na łamach „Życia Szkoły Wyższej”⁹; nadto zostały one przedstawione na sesjach dydaktycznych organizowanych przez Uniwersytet.

Od 1956 r. obserwujemy stopniowy wzrost liczby kandydatów na studia prawnicze. Zawód prawnika odzyskiwać zaczął w oczach społeczeństwa swoje znaczenie. W przeciwieństwie więc do lat poprzednich,

⁹ Z. Ziemiński, *Wybór studiów prawniczych w świetle wypowiedzi młodzieży*, Życie Szkoły Wyższej 1959, nr 9, s. 111; tenże, *Próba wprowadzenia zadań prawniczych przy egzaminach wstępnych na Wydziale Prawa*, Życie Szkoły Wyższej 1959, nr 10, s. 50; tenże, *Nauczanie logiki na wydziałach prawa*, Życie Szkoły Wyższej 1960, nr 10, s. 92; Z. Ziemiński, W. Markiewicz, *Droga młodzieży wiejskiej na uniwersytet*, Życie Szkoły Wyższej 1961, nr 12, s. 77; Z. Ziemiński, *Studencki samorząd na I roku studiów*, „Życie Szkoły Wyższej” 1963, nr 3, s. 42; K. Daszkiewiczowa, *Z doświadczeń egzaminatora*, Życie Szkoły Wyższej 1962, nr 5; K. Daszkiewiczowa, *Z doświadczenia prowadzenia prac magisterskich na Wydziale Prawa*, Życie Szkoły Wyższej, nr 2/1962; Z. Ziemiński, *Refleksje nad egzaminami wstępnymi 1964*, Życie Szkoły Wyższej 1964, nr 4, s. 38; K. Daszkiewiczowa, *Integracja w procesie nauczania*, Życie Szkoły Wyższej 1964, nr ; K. Kolańczyk, *O egzaminach na wydziałach prawa*, Życie Szkoły Wyższej 1964, nr 4; J. Wąsicki, *Współzależność między wynikami egzaminów wstępnych a wynikami egzaminów po pierwszym roku studiów*, Sesja naukowa poświęcona dydaktyce i sprawom wychowawczym z I rokiem studiów, Poznań 1964, s. 124; A. Łopatka, *Dydaktyka na Studium dla Pracujących Wydziału Prawa UAM, Uniwersyteckie studia dla pracujących*, Wrocław 1963, s. 161.

gdzie odbywała się rekrutacja dodatkowa, liczba ubiegających się o przyjęcie przekraczała limit miejsc.

Tabela 8

Liczba studentów w latach akademickich 1955/56—1964/65

Rok studiów	Ilość studentów	W tym na I roku	Rok studiów	Ilość studentów	W tym na I roku
1955/56	569	152	1960/61	682	203
1956/57	580	183	1961/62	797	277
1957/58	585	189	1962/63	814	250
1958/59	587	240	1963/64	801	219
1959/60	688	226	1964/65	913	291

Wydział nasz swym zasięgiem rekrutacyjnym obejmował prócz poznańskiego także województwa: zielonogórskie, szczecińskie, koszalińskie; znaczna część młodzieży, bo przeszło 10% pochodziło jak i dawniej z województwa katowickiego.

Nie zmieniając dotychczasowych form pracy dydaktycznej, dążono do osiągnięcia odpowiedniej sprawności studiów. Przywrócono ponownie w latach 1957/58 i 1958/59 egzaminy komisyjne, których wyniki nie odbiegały od egzaminów jednostkowych, jednakże wskutek nacisku ze strony młodzieży i MSW zostały one zniesione.

Drugi tor pracy dydaktycznej stanowiły w tym czasie studia zaoczne. Rozwijały się one w sposób wręcz żywiołowy. Wykazuje to najlepiej tab. 9.

Tabela 9

Liczba zgłoszeń, limity miejsc oraz liczby przyjętych na I r. studiów zaocznych

Rok. akad.	Limit przyjęć	Liczba osób zgłoszonych do egzaminów wstępnych	Liczba osób nie przyjętych	Przyjęto na I rok studiów			Ogółem liczba przyjętych
				w I terminie	w II terminie	repen-tenci	
1955/56	200	449	228	201	20	21	241
1956/57	205	414	199	205	10	82	297
1957/58	70	324	187	110	27	35	172
1958/59	100	405	221	169	15	34	218
1959/60	154	402	243	105	64	45	214
1960/61	220	570	319	230	21	65	316
1961/62	230	604	248	200	30	63	293
1962/63	250	924	280	250	85	—	335
1963/64	250	1034	362	300	67	35	402
1964/65	150	1046	626	150	91	30	271

Rozwój studiów zaocznych świadczy chyba najlepiej o dążeniu ubiegających się o przyjęcie na studia dla uzyskania fachowej wiedzy, jak również o wysiłku ze strony państwa, by kierownicze stanowiska obsadzone były przez ludzi posiadających odpowiednie wykształcenie. Warunki lokalowe uniemożliwiły prowadzenie wszystkich zajęć w siedzibie Wydziału. Z tych więc względów, w większości wypadków z inicjatywy studentów, przy poparciu i wysiłku finansowym rad narodowych powstawać zaczęły ośrodki konsultacyjne. W roku akademickim 1963/64 było tych ośrodków 6 (Szczecin, Zielona Góra, Gdańsk, Bydgoszcz, Koszalin, Kalisz i przejściowo Gdynia). W rok później wskutek utworzenia studium zaocznego wydziału prawa na UMK, punkty w Bydgoszczy, Gdańsku i Gdyni stopniowo przechodzą do tego Uniwersytetu.

Zarządzeniem MSW z dnia 8 czerwca 1960 r. na Wydziale powstało ZSA jako nowa forma kształcenia pracowników, głównie aparatu rad narodowych oraz administracji gospodarczej. Zasięgiem swym objęło ono województwa: szczecińskie, koszalińskie, zielonogórskie i poznańskie. Nowość tego studium polegała przede wszystkim na tym, że nie posiadało ono swego odpowiednika na studiach stacjonarnych, stąd też jego organizacja miała nieco odmienny charakter aniżeli na studiach zaocznych.

Tabela 10

Liczba studentów na ZSA w latach akad. 1960/61 — 1964/65

Rok akademicki	Liczba studentów	Rok akademicki	Liczba studentów
1960/61	216	1964/65	561
1961/62	322	SA (magisterskie)	
1962/63	474		
1963/64	526		50
		1964/65	63

Uzupełnieniem tych studiów zawodowych są powołane w r. 1964 dwuletnie studia magisterskie. Trzeba tu stwierdzić, że Rada Wydziału wiele miejsca poświęciła pracy studiów dla pracujących. Odbiciem tego są wyniki zarówno organizacyjne, jak też sprawność nauczania na tych studiach. Wymownym dowodem rezultatów pracy dydaktycznej i wychowawczej jest liczba wydanych dyplomów magisterskich.

Tym wysiłkom organizacyjnym i dydaktycznym mógł Wydział poddać tylko dlatego, że — jak widzieliśmy, — stale utrzymywała się duża stosunkowo liczba pracowników Wydziału. Ale nie tylko to stanowiło podstawę rozwoju. Ofiarność i szczerą chęć pomocy dla województw zachodnich, stare zakorzenione tradycje w tym względzie znalazły swe

Liczba dyplomów wydanych

Wydział	1945	1945/46	1946/47	1947/48	1948/49	1949/50	1950/51	1951/52	1952/53
Wydział Prawno-Ekonomiczny	33	211	161	169	187	285	309	—	—
Wydział Prawa	—	—	—	—	—	—	—	356	—
Studia stacjonarne	—	—	—	—	—	—	—	246 I ^o	224
Wydział Prawa	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Studia Zaoczne	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zawodowe Studium Administracyjne	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem	33	211	161	169	187	285	309	602	224

ujście w nowej, nieznanej dotąd formie kształcenia — studiach dla pracujących.

Liczna stosunkowo kadra pomocniczych pracowników nauki, po wejściu w życie nowych przepisów przywracających zniesione uprzednio stopnie naukowe doktora i docenta zaczęła finalizować rozpoczęte w poprzednim okresie przewody. Ożywiły się seminaria doktorskie i magisterskie. Brało i bierze w nich udział wielu kandydatów spoza uczelni, głównie praktyków, pragnących podwyższyć swe kwalifikacje. Szereg udogodnień ze strony MSW, w szczególności pomoc finansowa w formie stypendiów i urlopów naukowych przyspieszyła w sposób wydatny czas uzyskiwania stopni naukowych przez pomocniczą kadrę naukową.

Tabela 12

Ilość stypendiów doktoranckich i habilitacyjnych wypłacanych w latach 1960—1964 na Wydziale Prawa *

Rok	Ogółem stypendiów doktoranckich	Liczba stypendiów doktoranckich		Ogółem stypendiów habilitacyjnych	Liczba stypendiów habilitacyjnych	
		pracownik uczelni	spoza uczelni		pracownik uczelni	spoza uczelni
1960	2	2	—	4	4	—
1961	9	6	3	6	6	—
1962	24	16	8	12	12	—
1963	24	15	9	9	9	—
1964	27	14	13	7	6	1
Ogółem	86	53	33	38	37	1

Równolegle obserwować można bardzo korzystne zjawisko wśród tej części pracowników nauki — odbywania bezpłatnej aplikantury w sądzie, arbitrażu, prokuraturze czy zespołach adwokackich i w ten sposób nawiązywania kontaktów z praktyką.

Tabela 11

w latach 1945-1963/64

1953/54	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58	1958/59	1959/60	1960/61	1961/62	1962/63	1963/64	Ogółem
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1355
—	164	104	87	130	—	91	81	95	125	104	1807
—	—	—	27	77	75	110	149	127	108	139	812
—	—	—	—	—	—	—	—	64	65	87	216
—	164	104	114	207	75	201	230	286	298	330	4190

Zwrócić też należy uwagę na bardzo ożywione kontakty zagraniczne, jakie rozpoczęły się od 1956 r. Staże zagraniczne, przeważnie dłuższe, w dużym stopniu wpływały na poziom przygotowywanych prac naukowych, jak też na ogólny rozwój pracowników Wydziału.

Miarą wzrostu liczby wyjazdów zagranicznych mogą być następujące dane: w 1956 r. — 1 wyjazd, w 1956/57 — 10 wyjazdów, w 1957/58 — 16, w 1958/59 — 10, w 1959/60 — 9, w 1960/61 — 6, w 1961/62 — 9, w 1962/63 — 17 i w r. 1963/64 — 8 wyjazdów. W sumie w ciągu 8 lat było ogółem 86 wyjazdów zagranicznych, w tym 43 do krajów socjalistycznych i 43 do krajów kapitalistycznych. Nie znaczy to, że wyjechało 86 pracowników, ponieważ w tej liczbie są tacy, którzy wyjechali po kilka razy, a są też tacy, którzy nie byli ani razu za granicą.

W ogólnej liczbie wyjazdów przypadających na cały Uniwersytet od 1956 r. do 1963, wynoszących 480 — jedna piąta przypadała na Wydział Prawa.

Coraz liczniejsze były w tym czasie i wizyty zagranicznych pracowników nauki na naszym Wydziale.

Wszystkie te wyżej wymienione czynniki wpłynęły w sposób bardzo korzystny na zdobywanie stopni naukowych przez pomocniczą kadrę naukową. Widoczne to jest w liczbie zakończonych przewodów doktorskich i habilitacyjnych. W roku akademickim 1951/52 odbyły się ostatnie przewody doktorskie i wprowadzono tytuł kandydata nauk prawnych. Od 1952/53 r. aż do r. 1955/56 nie odbył się żaden przewód kandydacki. Nie będziemy analizowali przyczyn takiego stanu. Jest faktem, że dopiero w r. 1956/57 odbył się 1 przewód kandydacki, w roku następnym 1957/58 — 6 przewodów, w roku 1958/59 2 przewody. Od roku akademickiego 1959/60 przywrócono ponownie stopnie doktorskie i w tym też roku odbyło się 5 przewodów, w r. 1960/61 — 14, 1961/62 — 5, 1962/63 — 8, 1963/64 — 13, 1964/5 już 11.

Łącznie od roku akademickiego 1952/53 do 1964/65 przeprowadzono

65 przewodów kandydackich i doktorskich. Jeżeli do tego dodamy 60 doktoratów nadanych przez Wydział od r. 1945 do roku akademickiego 1951/52, to ogólna liczba doktoratów nadanych przez nasz Wydział wynosi 125. Do tego doliczyć należy jeszcze doktoraty nadane przez sekcję ekonomiczną w liczbie 16. W latach 1945—1952, zatem przez okres 7 lat nadano więcej doktoratów aniżeli przez dalsze 12 lat: 1952—1965. Zwrócić tu należy uwagę na to, że znaczną część stopni doktorskich nadano tym osobom, które rozpoczynały lub kończyły swe prace w okresie okupacji. Jednak na fakt zmniejszania się liczby nadawanych stopni doktorskich w omawianym okresie wpływały również i zwiększone wymagania stawiane przez Wydział.

W okresie dwudziestolecia najwięcej, bo 25 osób doktoryzowało się z prawa cywilnego, 16 z historii państwa i prawa polskiego, 16 z prawa administracyjnego, 13 z prawa finansowego, 10 z prawa karnego, 8 z prawa międzynarodowego publicznego, 6 z prawa państwowego, 6 z prawa gospodarczego i morskiego, 6 z postępowania cywilnego, 4 z postępowania karnego, 4 z powszechnej historii państwa i prawa, 4 z teorii państwa i prawa, 3 ze statystyki, 2 z prawa pracy i 1 z prawa rzymskiego.

Ze 125 doktoratów 48 to doktoraty pracowników Wydziału, 76 zaś to pracownicy innych uczelni lub też osoby z praktyki.

Od 1945 do 1950/51 r. przeprowadzono na Wydziale 16 habilitacji, z tego kilka rozpoczętych już w okresie okupacji. W latach 1951—1956 przy zmianie ustawy o szkołach wyższych CKK nadała 12 tytułów docenta. Pierwsze habilitacje ponownie przeprowadzone zostały na naszym Wydziale w roku akademickim 1959/60 i do roku akademickiego 1964/65 odbyło się ich ogółem 17. W sumie więc za cały okres dwudziestolecia nadano 45 stopni i tytułów docenta. Najwięcej, bo 8 przewodów habilitacyjnych przeprowadzono z prawa cywilnego, 7 z historii państwa i prawa polskiego, 5 z prawa finansowego, 4 z prawa międzynarodowego publicznego, po 3 z prawa państwowego i postępowania cywilnego, po 2 z prawa administracyjnego, powszechnej historii państwa i prawa, teorii państwa i prawa, statystyki, geografii gospodarczej, po 1 z prawa karnego, postępowania karnego, prawa pracy, prawa rzymskiego, historii gospodarczej.

Zatrzymaliśmy się dłużej nad sprawami kadrowymi z tego względu, że stanowiły one stałą troskę Wydziału, który nie tylko kształcił własne kadry, ale w wielu wypadkach zasilał i inne bratnie wydziały. Dzisiaj możemy powiedzieć, że w olbrzymiej większości katedry Wydziału obsadzone są przez własnych wychowanków, którzy tu ukończyli studia, tu otrzymali szlify naukowe i na nich też ciąży moralny obowiązek kształcenia następców. Wielu też przedstawicieli praktyki zdobyło na naszym

Wydziale tytuły doktorskie. Ich związek z Wydziałem jest bardzo bliski, z zadowoleniem możemy stwierdzić, iż liczba otwartych przewodów doktorskich jest znaczna i w bieżącym roku akademickim 1964/65 wynosi 89, ponadto otwarto 2 przewody habilitacyjne. Świadczy to dobitnie o żywym tętnie pracy seminariów prowadzonych przez poszczególne katedry.

Miarą zainteresowania Wydziału sprawami kadrowymi m. in. jest szereg publikacji na łamach czasopism fachowych. Warto wymienić tu przykładowo artykuł prof. K. Kolańczyka analizujący sytuację kadrową na wydziałach prawa¹⁰. Na tle tej sytuacji Wydział nasz znalazł się na dobrym miejscu, dysponując stosunkowo znaczną i młodą kadrą naukową, posiadającą duże perspektywy rozwojowe.

W oparciu o tę kadrę, wynoszącą w roku bieżącym 29 samodzielnych pracowników nauki, 3 wykładowców oraz 51 pomocniczych pracowników nauki, Wydział musi spełniać swe zadania dydaktyczne związane z wpływem na studia prawnicze potężnej fali roczników 1946 i po nich następujących.

Takie samo zjawisko zaistnieje również na studiach zaocznych, gdzie stopniowo starsze wiekiem roczniki ustępować będą liczny kandydatom liczącym lat 22 i więcej. Stan ten wymaga więc nieprzerwanej i usilnej pracy, stałego kształcenia młodej kadry naukowej, gdyż Wydział będzie musiał zwielokrotnić swe wysiłki, by sprostać zadaniom dydaktycznym, obejmując 1/4 studentów stacjonarnych całego naszego Uniwersytetu, a 1/3 ogólnej liczby studentów zaocznych.

Praca naukowo-badawczą prowadzona przez katedry wydziału w omawianym okresie rozwijała się bardzo szeroko. Jest rzeczą charakterystyczną, że poczynając od r. 1945, jak mieliśmy to możliwość przedstawić, aż po dzień dzisiejszy problematyka badawcza koncentruje się wokół określonej grupy zagadnień specyficznych właśnie dla naszego Wydziału. Mam tu na myśli wysuwające się na czoło zagadnienie niemieckie w różnych płaszczyznach, od historycznej począwszy, na współczesnej kończąc. Wyróżnia to nie tylko katedry historycznoprawne, ale także w pewnym zakresie katedry prawa międzynarodowego, państwowego, karnego, administracyjnego. Prócz tematyki ściśle związanej z planem badawczym ustalonym przez MSW, można spotkać prawników, którzy zagadnieniom niemieckim poświęcają wiele uwagi. Z tych więc względów pojawiają się niekiedy w katedrach prace, które w zasadzie nie zawsze znajdują pokrycie w jej nazwie, ale składają się na obraz zainteresowań całego Wydziału i tym wyróżniają go od innych wydziałów prawa w Polsce.

¹⁰ K. Kolańczyk, *Pracownicy nauki na wydziałach prawa uniwersytetów, Stan aktualny — perspektywy rozwoju*, Prawo i Życie 1960, nr 2 (98).

Ponadto w problematyce badawczej wysuwają się na czoło zagadnienia historycznoprawne i prawnogospodarcze regionu wielkopolskiego i Ziem Zachodnich. W wielu wypadkach wiążą się one ze wspomnianą wyżej problematyką niemiecką, jednakże w przypadku katedry prawa finansowego, statystyki, prawa administracyjnego, ekonomii politycznej — rozwiązują zagadnienia, które znajdują praktyczne zastosowanie w tym regionie. Jest to chyba najbardziej widoczny dowód, że pracownicy Wydziału czują się silnie związani ze swym miastem, województwem, któremu w ten sposób pragną służyć. Podkreślić też należy problematykę katedry teorii państwa i prawa, która na swój warsztat naukowy wzięła węzłowe zagadnienia odnoszące się do politycznych zasad kierowania państwem socjalistycznym.

Wreszcie do najważniejszej grupy w pracy badawczej Wydziału należy problematyka prawna zarządzania gospodarką socjalistyczną. Tutaj zaliczyć trzeba pion katedr prawa administracyjnego, prawa cywilnego, prawa karnego. Badania naukowe katedr znajdują swoje odbicie w drukowanych dziełach. Ich liczba jest znaczna. Trudno tu mówić o ilości arkuszy. Podać można tylko ogólne liczby wydanych monografii, podręczników i skryptów, których w okresie dwudziestolecia było ogółem 538, oraz 2568 artykułów, recenzji, glos oraz podręczników.

To liczbowe ujęcie wskazać może tylko na aktywność pracowników nauki naszego Wydziału. Nie sposób omówić treść poszczególnych monografii, nie sposób też przy omawianiu okresu dwudziestoletniej działalności Wydziału wydzielić udziału w tej globalnej produkcji naukowej młodej kadry naukowej. Ci, którzy dziś są samodzielnymi pracownikami nauki, przed XX laty rozpoczynali studia lub też w wielu wypadkach uczęszczali do szkół średnich. Kadra pracowników nauki działająca dzisiaj, rekrutuje się bowiem w olbrzymiej większości z wychowanków naszego Wydziału. Są oni z tym Wydziałem najsilniej związani.

Omawiając pracę naukową Wydziału nie podobna pominąć ważnej dla tej pracy możliwości publikacji prac. W roku 1958 po kilkuletniej przerwie ponownie ukazywać się zaczął — po raz pierwszy od roku 1939 — „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” jako organ Wydziału Prawa UAM i WSE. Do chwili obecnej ukazało się ogółem 6 roczników złożonych z 28 zeszytów o objętości 815,25 arkuszy wydawniczych. Także i „Czasopismo Prawno-Historyczne” wydało w r. 1965 swój tom XVII, ogółem 29 zaś zeszytów o łącznej objętości 871,5 arkuszy. Te obydwie wydawnictwa są miarą działalności organizacyjno-naukowej Wydziału.

Nie sposób tu wymienić wszystkich placówek i towarzystw naukowych, gdzie czynni są nasi pracownicy. Wymienić trzeba jednak Poznań-

skie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Polskie Towarzystwo Historyczne, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, Instytut Zachodni oraz szereg placówek na Ziemiach Zachodnich, gdzie do życia je powołali i w dalszym ciągu aktywnie w nich pracują pracownicy Wydziału.

Wydział nasz do drugiego dwudziestolecia wchodzi z poważnym dorobkiem. Liczba 4190 absolwentów świadczy o jego pracy dydaktycznej i wychowawczej, liczba 20 katedr i 24 zakładów oraz pracowni, jak również 80 osób personelu nauczającego świadczy o jego dorobku w dziedzinie kadrowej, a to z kolei może być zapowiedzią efektów w pracy badawczej w dalszych latach. Ten dorobek Wydziału to suma wytężonej pracy tych, którzy w 1919 r. zakładali, w r. 1945 odbudowali i oddali sprawy jego w ręce młodszych, którzy pracę w nowych warunkach kontynuują.